

ANALIZA

Problematyka współpracy rozwojowej
w kontekście istniejących przeszkód

The logo consists of the letters 'FDI' in a white, bold, sans-serif font, centered within a dark blue square.

FUNDACJA DOBRYCH INICJATYW

www.fdi.org.pl

Warszawa, lipiec 2016 r.

Cześć 6: Stracona dekada lat 80. i Konsensus Waszyngtoński

Lata 80. to kontynuacja prób wywarcia większego wpływu na kształt pomocy rozwojowej przez kraje rozwijające się.¹ Pewną nadzieją na przyjęcie chociaż części postulatów NIEO (Nowy Międzynarodowy Ład Ekonomiczny - ang. *New International Economic Order*) była konferencja zorganizowana przez Valery'ego Giscarda d'Estaing w 1975 r. w Paryżu. Jednak już na szczycie w Cancun w 1981 r. nadzieje te zostały rozwiane przez kraje Północy – w szczególności przez Stany Zjednoczone Ameryki oraz Wielką Brytanię.

Lata 80. powszechnie określane są jako „stracona dekada” pomocy rozwojowej. Już w 1982 r. rozpoczął się tragiczny w skutkach proces niespłacania długów przez kraje rozwijające się, co wykorzystali kraje Północy do implementowania programów naprawczych opracowanych przez MFW i BŚ. W marcu 1982 r. Meksyk ogłosił brak możliwości dalszych spłat zadłużenia zagranicznego. Do końca 1983 r. taką decyzję ogłosiły 34 rządy krajów rozwijających się. Za najważniejsze przyczyny „kryzysu zadłużeniowego” uważa się:

- wzrost cen ropy naftowej, który spowodował zachwianie bilansu płatniczego krajów importujących ropę naftową;
- brak dewiz potrzebnych na import ropy naftowej zmuszał do zwiększenia eksportu towarów nieprzetworzonych, co z kolei wpłynęło na zmiany *terms of trade* niekorzystne dla krajów Południa;
- kilkakrotny wzrost dochodów państw eksporterów ropy naftowej doprowadził do zwiększenia ilości środków zdeponowanych w bankach zachodnich, które z kolei przeznaczały je na nisko oprocentowane pożyczki na nieefektywne ekonomicznie projekty industrializacji w krajach Południa, kraje rozwijające się nie były później w stanie spłacić zadłużenia w obliczu wzrostu stop procentowych;
- zwolnienie tempa wzrostu gospodarek krajów uprzemysłowionych wywołane przez dwa kryzysy naftowe, doprowadziło do ograniczenia popytu na dobra importowane i w konsekwencji spadku dochodów krajów biednych.²

¹ Więcej informacji na ten temat znajduje się w artykule 5 „Pomoc rozwojowa w latach 70. XX w.”, <http://fdi.org.pl/publikacje/>

²J. Witkowski, *Ewolucja koncepcji rozwoju od końca II wojny światowej do 2000 roku*, „Dialogi o Rozwoju”, nr 2/2008, s. 16.

O ile szok naftowy doprowadził do polepszenia sytuacji krajów OPEC, które z biegiem lat stały się znaczącym donatorem pomocy rozwojowej,³ o tyle dla większości krajów rozwijających się, które nie dysponowały i nie eksportowały takich surowców jak ropa naftowa i gaz, sytuacja ta doprowadziła do pogorszenia się sytuacji makroekonomicznej. Dlatego poddając krytyce projekty pomocy rozwojowej drugiej połowy lat 70. oraz 80. należy również mieć na uwadze makroekonomiczne warunki, na które wpływu nie miały kraje Północy. Jednak według autora „stracona dekada” lat 80. wynikała głównie z założeń, jakie przyjęła Północ względem Południa oraz to w jaki sposób wykorzystwała sytuację gospodarek krajów rozwijających się w czasie kryzysu zadłużeniowego.

Początek lat 80. to zwycięstwa partii prawicowych w takich krajach, jak: Stany Zjednoczone Ameryki, Wielka Brytania i RFN. Prawicowi politycy dążyli do ograniczenia pomocy rozwojowej oraz wdrożenia rozwiązań, które przyniosły efekty w latach 80. w krajach rozwiniętych, polegających na wzmocnieniu prywatnego sektora kosztem obecności państwa w gospodarce, dewaluacji oraz deregulacji. Możliwość udzielania kolejnych pożyczek lub/i redukcji istniejących uzależniono od wprowadzenia programów dostosowania strukturalnego (ang. Structural Adjustment Program – SAP). Najważniejszym architektem i wykonawcą powyższego planu były międzynarodowe organizacje takie jak: Międzynarodowy Fundusz Walutowy oraz Bank Światowy. To właśnie te instytucje i ich eksperci opracowywali plany dostosowania strukturalnego dla krajów beneficjentów, głównie powielając te same reformy, które polegały na:

- prywatyzacji państwowych zakładów;
- wprowadzeniu liberalnych zasad handlu zagranicznego, znosząc ilościowe i jakościowe ograniczenia;
- odrzuceniu wszelkich barier dla zagranicznych inwestycji bezpośrednich;
- zniesieniu licznych regulacji dotyczących gospodarki (deregulacja);
- utrzymaniu rygorystycznej dyscypliny fiskalnej;
- liberalizacji stóp procentowych;
- reformie podatkowej oraz zagwarantowaniu praw własności itp.⁴

Wprowadzenie powyższych zasad oraz uznanie eksportu za główny czynnik wzrostu gospodarczego, kosztem rozwoju rynku wewnętrznego, miał zagwarantować stopniowy wzrost oraz powolne wychodzenie krajów rozwijających się z kryzysu zadłużeniowego. Idee tę oraz powyższe

³ Głównie kierując pomoc do krajów arabskich na ściśle określone cele.

⁴ J. Witkowski, *Ewolucja koncepcji ...*, op.cit., s. 17.

postulaty określa się w literaturze przedmiotu jako tzw. „konsensus waszyngtoński”. Niestety, podobnie jak poprzednie koncepcje opracowane przez Północ i ta okazała się błędna. Po raz kolejny międzynarodowe instytucje finansowe oraz rządy krajów Północy wykazały się brakiem zrozumienia dla potrzeb Południa oraz wiarą w możliwość opracowania i wdrożenia jednego modelu naprawczego, bez względu na specyfikę kraju beneficjenta. To również kolejny dowód na to, że te same narzędzia zastosowane w warunkach krajów rozwiniętych, które przyniosły oczekiwany rezultat, wcale nie muszą dawać tego samego efektu w krajach rozwijających się. Należy jednak zauważyć, że przy rozsądnym dostosowaniu powyższych postulatów do stopnia rozwoju kraju, jego potrzeb, a przede wszystkim stopnia przygotowania administracji i instytucji publicznych, koncepcja ta może przynieść oczekiwane rezultaty. Przykładem wykorzystania powyższych założeń jest tzw. plan Balcerowicza, który do pewnego stopnia oparł się na rekomendacjach Banku Światowego oraz MFW w Polsce.

Program dostosowania strukturalnego został poddany szerokiej krytyce już w latach 80., a jednym z jej głównych krytyków był Hans Singer, który był przedstawicielem tzw. szkoły ekonomii rozwoju. *„Rezultaty polityk dostosowawczych są kiepskie, bądź zupełnie złe, natomiast ich koszty społeczne są straszne (...) Nie pobudzono wzrostu gospodarczego, zadłużenie się nie zmniejszyło, poziom inwestycji spadł.”*⁵ Jak zauważył Singer, koncepcja reform MWF w większości przypadków doprowadziła do pogorszenia się sytuacji ich beneficjentów, ponieważ sam fakt otwarcia się na międzynarodowe rynki, nie mógł stanowić czynnika rozwoju. Kraje rozwijające się cechowały się brakiem stabilnego systemu instytucjonalnego, wysoką korupcją, odmienną hierarchią wartości oraz zacofaniem technologicznym, które spowodowane były niską jakością produktów oferowanych na eksport.

Jedną z odpowiedzi na upadek programów MFW były działania podejmowane przez Bank Światowy, który w połowie lat 80. zaczął stosować kompleksową pomoc sektorową. Pomoc ta oparta była na założeniu wspierania takich obszarów, jak: rolnictwo, zdrowie i edukacja, co stanowiło narzędzie przejściowe między powolnym odchodzeniem od systemowych programów dostosowania strukturalnego, a pojedynczymi programami pomocowymi.

Kolejnym rozwiązaniem kryzysu lat 80. były dwa plany polegające na oddłużeniu krajów rozwijających się. I tak sekretarz skarbu Stanów Zjednoczonych Ameryki - James Baker, przedstawił w 1985 r. w Seulu propozycję, aby te same banki, które udzieliły już pożyczek krajom rozwijającym się, zwiększyły je o kolejne 20 mld USD, tak aby dłużnicy mogli kontynuować program dostosowania strukturalnego. Natomiast Nichols Brandy rekomendował zastąpienie obecnych obligacji nowymi,

⁵ Ł. Fryderek, K. Jarecka-Stępień, R. Kurpireska-Korbut, J. Stępień, *Wprowadzenie do problematyki pomocy rozwojowej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2010, s. 23-24.

które będą bardziej korzystne dla dłużników. Obydwie koncepcje miały na celu nie tyle zminimalizowanie skutków zadłużenia lat 80., ile zagwarantowanie wierzycielom spłatę chociaż części długu. O ile plan Bakera nie znalazł uznania w kręgach banków komercyjnych, co wynikało z braku jakichkolwiek gwarancji skuteczności, o tyle w przypadku pomysłu Brandy'ego banki chętniej zgodziły się na tego rodzaju ustępstwa. Efektem powyższego kompromisu było zastosowanie planu Brandy'ego w Meksyku, co pozwoliło na znaczące ograniczenie inflacji oraz zapobiegło w 1989 r. kolejnemu kryzysowi w tym kraju.

Autor: Bartłomiej Jojczyk

BIBLIOGRAFIA:

- Fryderek Ł., Jarecka-Stępień K., Kurpireska-Korbut R., Stępień J., *Wprowadzenie do problematyki pomocy rozwojowej*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2010.
- Witkowski J., *Ewolucja koncepcji rozwoju od końca II wojny światowej do 2000 roku*, „Dialogi o Rozwoju”, nr 2/2008.